

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (VI.)

„V mene Atona! Aton si želá mať mesto postavené pre neho ako pamätník večného a trvalého mena...”

(Z Amarnskej/Achetatonskej hraničnej stély)

Za „Zlaté mesto” egyptského staroveku sa považoval **Nubi/Naqada/Nakáda** pri ústí Wadi Hammamat (po ňom bola pomenovaná **nakádská kultúra**, ktorá sa rozšírila až do delty Nílu). Urbanisticky sa členil na Severné mesto a Južné mesto. Upúta v ňom najmä monumentálna hrobka Narmerovej manželky Nithotepe (53,4 x 26,7 m), oveľa väčšia ako vlastná Narmerova hrobka v Abydose (11 x 9,4 m). Predpokladá sa, že išlo o hlavné mesto hornoegyptského Nakádského kráľovstva medzi Denderou a Gebeleinom (vrátane Armantu a Wesetu), ktoré z juhu susedilo s Hierakonpolským kráľovstvom, s hlavným mestom Nekhen/Hierakonpolis (vrátane Esny a Edfu), a zo severu s Thiským/Cinewským kráľovstvom medzi Akhminom a Hu (s hlavným mestom This a jeho nekropolou Abydos). V období Starej ríše už nad 3. nílskym kataraktom existovalo aj núbijské mesto **Kerma**, neskôršie (1650 - 1550 prnl.) už ako náboženské centrum a hlavné mesto kráľovstva Kuš (dnes v Sudáne nad pravým brehom Nílu so zbytkami mohutnej tehlovej stavby Západná Deffufa s 18 m vysokými múrmi, chrámom Východná Deffufa a nekropolou). **Núbia** (pomenovaná podľa slova *nuba* = zlato) sa členila na Dolnú s krajinami Irčēt, Wawat a Sacu/Seču a na Hornú v okolí nílskeho úseku Shendi s krajinami Jam a Irem, s ktorými Egypt obchodoval. K dôležitým núbijským starovekým mestám patrili najmä Buchen, Semna a Kumma pri 2. katarakte (1870 - 1780 prnl.) v oblasti ťažby zlata, nad 5. kataraktom Meroe (hlavné mesto z rokov 750 prnl. až 320 n. l.; dnes zvyšky pri dedinách El-Duragab a El-Kedjaik) s kráľovským palácom, Levím chrámom, chrámami Amona a Isis, nekropolami s pyramídami, ktoré sa nachádzajú aj v Napate neďaleko zlatých baní v Gebel Barkal, Nage/Naqe a Musawarat es-Sofra. Weset mal kontakty aj s kráľovstvom Pvenet = **Punt** (lokalizovaným

asi východne od 6. kataraktu, vodopádov Sabalooka a krajiny Butana do Etiópie a východosudánskej Gašskej delty až do Somálska), odkiaľ privážal najmä živicu, kožušiny, eben, slovinu a zlato, resp. jeho zliatinu so striebrom – elektrón. Predpokladá sa, že egyptské lode plávali za zlatom až do juhovýchodnej Afriky. Herodotos dokonca uvádza, že na príkaz faraóna Neka II. (Vehemibre/Nechó 610 - 595 prnl.) **egyptskí moreplavci** obopliavali za 2,5 roka Afriku (kráľovský dvor teda zniekade vedel alebo predpokladal už 2000 rokov pred portugalským moreplavcom Vascom da Gama, že Afriku možno obopliavať). Viaceré mestá takto založili na vodných cestách a na miestach s ťažbou prírodných zdrojov. Medzi najvýznamnejšie **banské mestá** patrili Serabit el-Khadim na Sinajskom polostrove. Len nedávno vo februári 1989 talianska expedícia odkryla v Núbijскеj púšti v kraji Akita/Ikutja vo Wadi Allaqi/Alláki staroveké banícke mesto Bereniké Pancrysiat, kde ťažili do hĺbky až 50 m zlatonosný kremenec (*bia*) pre egyptský kráľovský dvor. Životné prostredie v okolí banských miest sa rýchlo a podstatne menilo, pričom požiadavky na nerastné suroviny zmierňovali, výrazne upravovali až úplne negovali akékoľvek environmentálne zásady. Neobnoviteľné prírodné zdroje (zlato, striebro, meď... ropa) sa stali dôvodom pre expanzie a tie príčinou ďalšieho zhoršenia environmentálnej kvality obsadeného regiónu, často spojeného s vyplnením až demoláciou jeho miest. Ich úpadok zapríčinila na viacerých miestach na svete aj nerenovabilita ťažby alebo vyčerpanie zásob nerastnej suroviny.

Kým niektoré mestá sa rozrastali spontánne, prevažne za ohradami až hradbami, ale aj pred nimi, iné budovali vo vopred určenom neurbanizovanom priestore podľa plánov. Takým plánovaným mestom bol napríklad **Achetaton**=Atonov obzor (Akhentaten – dnes Tell el-Amarna pri obci El-Bersha na východnom brehu Nílu) v tvare 13 km dlhého polmesiaca, ktoré dal postaviť Amenhotep IV. (Nefercherure/vaenre/Amenophis 1352 - 1336 prnl.), známy pod menom Achnaton, vyznávač hlavného boha Atona (jeho zaľ Tutanchaton si už zmenil po jeho smrti meno na Tutanchamon, resp. po nástupe na trón ako Nebcherure 1336 - 1327 prnl.), čo mu nebránilo, aby sa stotožňoval

Zvyšky fenického prístavu Arados/Arwád (Sýria)

Nefertiti s bohyňou Tefnut (spolu sa považovali za deti Atona). Pritom atonistický henoteizmus (monolatria) až prvotný monoteizmus (podľa kňazov vtedy odporná hereza) zrejme mal základy vytvorené dávno pred nástupom Achnatona na trón. Už v staroegyptskej *Knihe Amduat* nazývajú Rea „Pánom kotúča – Aton” (planéta vzdialená milión rokov symbolizovaná okridleným diskom/kotúčom). V centre „Mesta kacíra z Achetatonu”, vymedzenom 14 stélami, dal Achnaton postaviť veľký Atonov chrám (730 x 275 m) s areálom 1 500 x 1 500 m, kráľovský palác (700 x 700 m), Severný palác kráľovnej Nefertiti a ďalšie monumentálne stavby, ktoré po smrti Achnatona zničil na podnet Amonových kňazov faraón Haremheb (Džesercherure/Harmais 1323 - 1295 prnl.). V meste s južným a severným suburbiom bola vybudovaná dláždená kanalizácia, v obytných domoch používali kúpeľne a splachovacie záchody. Podľa amarnského naturalizmu, ktorý presadzoval prirodzenosť, životodarnosť, nekonvenčnosť, spontánnosť a maat, sa dokonca chrámy budovali bez striech, aby bolo vidieť nebo, hviezdy a Slnko. Taktiež podľa plánu postavili pri El-Lahune robotnícke mesto **Hetep-Senusret** (F. Petrie ho nazval Kahun). Medzi plánovito založené a postavené mestá patria aj wesetsky **Deir el-Medina** pre budovateľov kráľovských hrobov a stredomorská **Alexandria**/El-Iskandarya (v roku 331 prnl. Alexandrom Veľkým Macedónskym) s prvým múzeom (Museion), divom sveta – majákom na ostrove Faros (180 m), Veľkým prístavom (Portus Magnus) a Západným prístavom Eunostos za hrádzou Heptastadium, kanálmi spojenými s jazerom Mareotis. Osobitnú sídelnú štruktúru a vývoj mali aj ďalšie **prístavné mestá** Stredomoria od sýrskeho Ugaritu/Rás Shamrá (zničeného už roku 1190 prnl.) po marocký Tingis/Tanger. Sústavu prístavov a kotvísk vybudovali najmä Feničania/Foiničania (Púni): Tyros/Súr, ostrovný Sidón/Saydá a Byblos/Jubayl dnes v Libanone, ostrovný Arados/Arwád pri sýrskom Tarte, na severoafrickom pobreží Leptis Magna/Lebda, Hadrumète/Sousse, Carthago, Utica, Sabratha a Lixus, na Pyrenejskom polostrove Gades/Cádiz, Tartessos/Huelva, Malaca, Abdera, Sexi, Ebusos a Palma na Baleárach, Melite na Malte, Motya/San Pantaleo a Panormos/Palermo na Sicílii, Nora, Caralis, Tharros a Sulcis na Sardínii a ďalšie. Významnými námornými veľmocami sa stali Cyprus s prístavmi Ki-

Levia záhrada v Alhambre s bohom Šu a svojou manželku

tion/Citium/Larnaka, Paphos, Amathus, Kéryneia/Kyrenia a Salamis/Enkomi a Kréta s prístavmi Iráklion/Hérakleion pre Knossos, Palaikastro, Mochlos, Kommos, Chaniá a na okolitých ostrovoch Dia, Leuké/Koufonisi a Pseira. Gréci vybudovali napríklad prístavy Peiraeus/Pireás pre Athény, Nagplio/Naupliá pod Tirynsom, Korinthos, Thessaloniké/Solún, Thasos, Gytheion/Githio, na Egejských ostrovoch a v Malej Ázii Sámos, Rhodos, Erythrai, Ephesos, Halikarnassos/Bodrum, Miléthos pôvodne pri Levom zálive, Smyrna/Izmir, Délos (Posvätný prístav), na Sicílii Syrakusae/Syrakúzy, v Taliansku Metapontum, vo Francúzsku Massalia/Marseille; Rím prístavy Caesarea Maritima, Ostia pre Rím, Rhegium (Reggio di Calabria), Puteoli (Pozzuoli) pri Neapole, Brundisium/Brindisi atď. Grék Byzás, ktorý založil asi roku 660 prnl. na polostrove nad Bosporským prielivom osadu Byzantion s prístavom, ešte netušil, že sa z nej vyvinie Nový Rím – Kónstantinopolis (Carihrad/Istanbul) ako hlavné mesto troch ríš - Východorímskej, Byzantskej a Osmanskej. Egypťania využívali prístavy Myos Hormos, Bereniké a Leukékóme na brehu Červeného mora, kde privážali tovar z Arabského polostrova z oblasti Jemenu (prístavy Kana, Aden/Eudaemon Arabia, Muza), Omanu (Khor Rori/Sumhuram, Al-Balid), Dilmúnu (Bahrajn) a z Mezopotámie. Prístavné mestá vznikli aj na brehu Arabského mora a Bengálskeho zálivu na Indickom subkontinente – Barygaza/Bharukačcha/Bharuch pri ústí rieky Narmada v Gujarate, Suppara/Šúrpárika/Sópára, Kalliena/Kalján pri Bombaji, Poduka/Arikamédu pri Puduččéri/Pondicherry, Muziris/Kóttanallúr/Kotunnallúr, Korka/Korkai/Kolchi, Masalia/Masalipatam, Kamará/Kávéripattanam/Puhár v delte rieky Kávéri a v Číne – Kuang-čou/Guangzhou/Kanton, Ming-čou/Ning-bo, Fuchou/Fuzhou, Chang-čou/Hangzhou, Čang-čou/Quanzhou a Sia-men/Amoy/Xiamen. Nemenej významné boli **riečne prístavy** na Nile, Eufrate, Tigrise a ďalších veľkých riekach (v Indii na rieke Indus prístav Pattala, v Číne na riekach Huang He a Chang Jiang/Jang-c' -tiang), po ktorých sa prenikalo do vnútrozemia mnohých krajín. Práve z týchto miest sa začala zmena životného prostredia v ich blízkosti i vzdialenejšom okolí. Napríklad takto vznikli prístavy Arelate/Arles a Lugdunum (Lyon) pri ústí Saóny do Rhôny (s ostrovom Canabae), ktorý sa stal hlavným mestom Galie, Lutetia Parisorum (Paríž) na Seine, Londinium (Londýn) na Temži; na Dunaji Singidunum (Beograd), Aquincum (Budapešť) a Carnuntum (Viedeň). Morské a riečne prístavy sa stali zároveň hlavnými zdrojmi **znečisťovania vôd a príčinou zmien okolitých vodných, mokradových a pobrežných ekosystémov**. Začala deštrukcia aj okolitých korálových útesov a Rákosové more (Jam-sup) z Druhej knihy Mojžišovej (Exodus), niekde medzi krajinou Góšen a Sinajským polostrovom, už nevieme ani lokalizovať. Tak ako v okolí baní, aj v okolí prístavov dochádzalo k neobnoviteľným zmenám reliéfu, k odvodňovaniu terénu a k rozsiahlemu výrubu stromov na kurivo, výstavbu lodí a prístavných zariadení. Obchod a preprava stavebného materiálu nielen v Egypte si vyžiadali rozsiahlu **výstavbu ciest**, ktoré často začínali/končili práve v prístavoch (v Rímskej ríši tiež najznámejšie Via Apia a Via Egnatia). **Sídla na okraji močiarov** budovali na koloch (napríklad vo Fajjumskej oáze, v Punte) tak, aby príbytky nedosiahla zvýšená hladina vôd počas záplav. Obydli na koloch (*palafitty*) charakterizujú aj terramarskú kultúru z doby bronzovej na Apeninskom polostrove

Generalife v Grenade

a mnohé sídla na svete aj v súčasnosti (napríklad na Borneu, v Suriname, Guayane, v oblasti Amazonky, v Bebebe – vyše desaťtisícové mesto Ganvié). Aj keď Venezuelu pomenovali podľa Benátok, názov dostala v podstate podľa stavieb na koloch. Podľa Herodota, „*Egypťania žijúci za močiami si stavajú veže, do ktorých chodia spať*“. Dôvodom výstavby takýchto veží bolo využitie vetra, ktorý znemožňoval komárom doletieť do ich spální (inde používali proti komárom sieť – moskytiéru). Na stavby a pomôcky na výstavbu sa začalo využívať (okrem rákosia, hliny a kameňa) **drevo** paliem, akácií (*Acacia ehrenbergiana*, *A.raddiana*, *A.nilotica*, *A.tortilis*, *A.albida*), tamarišiek (*Tamarix mannifera*, *T.aphylla*, *T.arborea*), sykomor a dubov (*Quercus coccifera*, *Q.ilex*, *Q. infectoria*, *Q.aegilops*); neskoršie dovážaných cédrov libanónskych (*Cedrus libani*) a cyprusov vždyzelečných (*Cupressus sempervirens*), čo výrazne menilo ekosystémy a ich štruktúru v krajine a prispelo k jej devastácii. Menej sa využívalo drevo jedle cilicijskej (*Abies cilicica*), borovice halepskej (*Pinus halepensis*), borovice píniovej (*Pinus pinea*), borievky purpurovej (*Juniperus phoenicea*) a borievky vysokej (*Juniperus excelsa*). Vplyvom výroby a nedostatku dreva sa **posvätnosť stromov** zužovala na vybrané jedince len niektorých druhov, rastúce väčšinou v blízkosti chrámov alebo nekropol. Kým v Egypte, Núbii a Etiópii išlo najmä o Hathorin **sykomoru** (figovník sykomorový = *Ficus sycomorus*) a **palmu datľovú** (datľovník obyčajný = *Phoenix dactylifera*), ktorú

uctievali aj v Lýbii, Mezopotámii, Grécku (symbol bohyne víťazstva Niké), fénickom, židovskom, kresťanskom i islamskom svete a o Usirovu **píniu** (borovica píniová = *Pinus pinea*; neskoršie atribút Dionýza a Kybely), v Indii o **fikus posvätný** (*Ficus religiosa*) zvaný **ášváttha/bodhí**, pod ktorým Siddhártha Gautama/Buddha (asi 563 - 483 prnl.) asi roku 528 prnl. dosiahol Veľké osvietenie (*Sammá – sambodhi*), v Strednej Amerike o **vinovec päťtyčinkový** (*Ceiba pentandra*), Maymi nazývaný *gaxché*. Exploatovaný **céder libanónsky** sa stal posvätným stromom kresťanov až za vlády východorímskeho/byzantského cisára Konštantína I. Veľkého (324 - 337 n. l.), ktorý ho vyhlásil za symbol Ježiša Krista a Boha Otca. Naopak, posvätnosť **Diova** a **Jupiterovho duba**, ktorý uctievali aj Kelti (V Írsku Mugnov dub, vo Veľkej Británii Tanarus, rímsko-keltský/galský Taranis, galský Sucellus), postupne zanikla. Aj Germáni verili, že v ňom sídli boh Donar/Thor (posledný posvätný dub Donar pri Fritzlar vyšiel roku 724 sv. Bonifác/Winfried, zavraždený roku 754 germánskymi pohanmi). Keltští druidi verili, že biela šťava (*chyllos*) z imela bieleho (*Viscum album*) rastúceho na dube, je jeho sperma s omladzujúcimi účinkami, a preto

ho rituálne osekávali údajne „zlatými kosákmi“ počas splnu (dnes ho podľa keltských tradícií orezávajú najmä rómci občania a predávajú „pozlátané“ len na Vianoce; tiež ho využívame v liečbe proti rakovine). **Lipu**, posvätný strom germánskej bohyne lásky a zdravia (Freya), vysádzali na zhromaždiskách ľudí (obdobne ju neskoršie uctievali Slovania). Pri buddhistických svätyniach vysádzali najmä **saraku indickú** (*Saraca indica*) zvanú **ašoka**, pri Appollónových chrámoch **vavrin bobkový** – gr.*daphné* (*Laurus nobilis*), v areáloch svätyní v Číne, Kórei a Japonsku **ginko dvojaločné** (*Ginkgo biloba*), **platan východný** (*Platanus orientalis*) a **morušu hodvábnikovú** (*Morus latifolia*). V Číne sa symbolom života a neochvejnosti stala **borovica (sung)**. Atribútom gréckej Athény, rímskej Minervy, ale aj kresťanstva, islamu a mieru sa stala **oliva európska** (*Olea euro-*

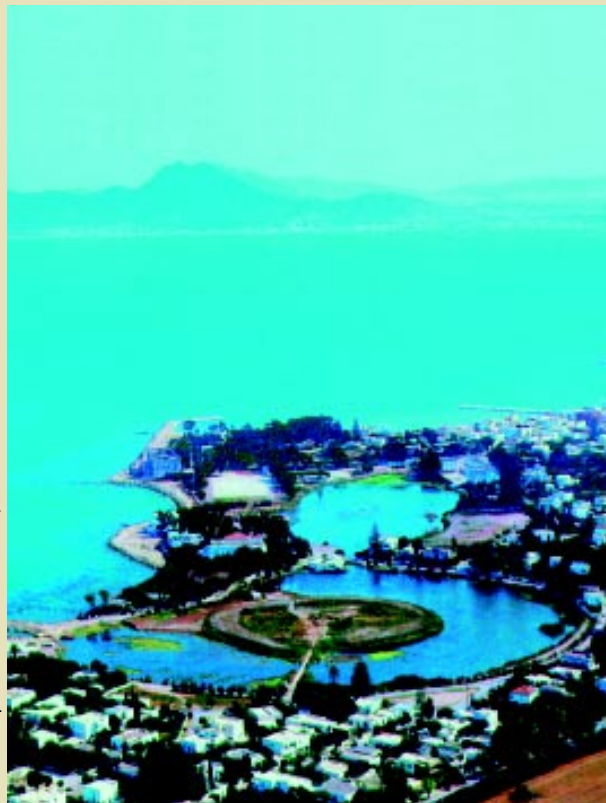
Zlatý pavilón Kinkaku-ji v Rokuon-ji v Kjoto

paea), ktorej olej sa začal využívať na posledné pomazanie a hospodárske účely.

Náboženské a environmentálne zásady postupne podliehali sociálno-ekonomickým požiadavkám a komercii pod stále aktuálnym vyjadrením: Čo boh prikázal a stvoril, človek môže zmeniť a dokáže zničiť, až do sebazničenia. Nevie však vytvoriť nič božské a vonkoncom nie novú Zem. V predtuchu skazy si nedokáže ani prikázať konať inak (*Homo destructor*). Pritom je úplne jedno, či ide o absolutistický režim alebo o parlamentnú demokraciu, cisárstvo alebo republiku.

V mestách a nekropolách Egypta a iných ríš staroveku nepretvárali len kameň, ale pre úžitok a potešenie aj vegetáciu. Na vymedzených miestach uskutočňovali parkovú úpravu krajiny alebo vysádzali parky, resp. záhrady, ktoré nielen spríjemňovali urbanizované životné prostredie ľuďom, ale vyhovovali aj ich bohom. Vychýrené parky/záhrady vysadili napríklad v hlavnom lýdskom meste – mondénnych Sardách (dnes Sart v Turecku) za vlády asýrského kráľa Sinacheriba (704 - 681 prnl.) v Ninive (napájané vodou z džervánskeho akvaduktu), za vlády Aššurnasirpala II. (883 - 859 prnl.) v Nimrude (zavlažované z kanála napojeného na riekou Tigris), za vlády perzského/achaimenovského kráľa Kýra II. Veľkého (559 - 530 prnl.) pri meste Pasargaty/Pasargadai (80 km severovýchodne od Šírázu, známeho záhradou Ghawam) atď. V Jeruzaleme za hradbami vysadili Kráľovské záhrady a pred hradbami verejnosti slúžili Gethsemanské záhrady, známe z Biblie. Z perzských „*parades*“ Gréci odvodili pre záhrady názov *paradeisos* – stratený raj (lat. rajska záhrada, park = *paradísus*). Niektoré lesné ekosystémy v blízkosti miest upravili na parky (lat. *parcus* = zdržanlivý, mierny, chránený; *parcō* = neubližovať, dbať o niečo, zdržiavať sa zásahov, chrániť pred zásahmi; ochrana = *tutela*) a zvernice. V rímskych domoch vysádzali átriové záhrady a pri rímskych vilách ohradené parky (*paradísus*), prevažne so zvieratami. Postupne sa vyprofilovali rôzne typy záhrad, resp. parkov: mezopotámske, egyptské, perzské, grécke, rímske, byzantské, indické, islamské, talianske, anglické, francúzske... Neskoršie romantické parky dopĺňali množstvom fontán a architektonických doplnkov (krajinné/prírodné parky ostali bez nich). K najstarším záhradám, ktoré sa zachovali dodnes, patria čínske a japonské záhrady. V Číne klasické záhrady založili už v 6. storočí prnl.

v meste Suzhou, ktoré pre asi 200 záhrad nazvali Zemským rajom. Deväť z nich sa stalo súčasťou svetového dedičstva (napr. Zhuózhéngyuán/Čou Čeng Jüan 51 959 m², Liuyuan/Liu Jüan 23 310 m², Wangshiyuan/Wang Ši Jüan 5 400 m², Shizilín, Canglang Ting...). Oveľa mladšie, i keď navštevovanejšie, sú cisárske záhrady v Beijingu/Pekingu (v Cisárskom paláci, pri Letnom paláci a okolo Nebeského chrámu) alebo záhrady v Chengde. V Japonsku k najstarším, resp. najhonorovanejším, patria záhrady v Kjóto (Rokuon-ji so Zlatým pavilónom, Ginkaku-ji so Strieborným pavilónom, záhrady Honmaru a Ninomaru v šogunovom paláci Nijo-jo/Nidžodžo, Cisárske záhrady...), Nare, Kamakure i na Okina we/Nansei-šotó (kráľovská záhrada Shikinaen). Posvätný les/Iesopark Kasugayama (298,6 ha) šintoistickej svätyne Kasuga-Taisha pri Nare chránia od roku 841 n. l. a patrí k najstarším lesným chráneným územiám na svete. V Japonsku ide o ploché záhrady *hira-niwa*, pahorkové záhrady *tsuki-jama* a suché záhrady s „krásou skrytou v kameni“ (*sui-seki*). Okrem čajových záhrad (*roji*) prevládajú krajinné záhrady typu *shima*, *shinden-zukuri*, *jodo* a *karesansui*. Kráľovské záhrady s fontánami (160 x 24 m) a park (120 x 201 m) v starobylej Sígiriji (5. storočie) pod Levou skalou na Šrí Lanke založili už vyše 1000 rokov pred založením kráľovského parku v posvätnom meste Kandy a vysadením záhrad Veľkých Mogulov v Indii alebo Šalimarských záhrad v pakistanskom Lahore (1640 n. l.). Islamské záhrady a typické indické štvorcové záhrady rozdelené cestami po uhlopriečkach spojených cestami po obvode štvorca, sa uplatnili aj v iných krajinách, vrátane Európy. V Európe sa medzi najstaršie radia práve islamské záhrady v španielskej Grenade (Generalife a v Alhambre s Jardín del León) a Seville (v Alcázare). Najznámejšie asi boli Semirámidine visuté záhrady v Babylone, založené za vlády Nabukadnezara II. (604 - 562 prnl.) pre médsku princeznú Amytis, ako jeden zo siedmich divov sveta, ktoré však so

Bývalý obchodný a kruhový vojenský prístav v púnskom Carthage

staroasýrskou kráľovnou Semirámis/Sammu-ramát z 9. storočia prnl. nemajú nič spoločné. Bohovia a ich vyslanci i prívrženci na Zemi už v tej dobe obľubovali účelové zmätky a tajomstvá, mocenské intrigy, nevlastné obete a vlastné majetky, ale aj ozdravujúce a oku lahodiace parky, záhrady, fontány a aleje, no najmä monumentálne stavby, osobitne nevedno prečo pyramídy a podobné objekty, často stavané kvôli minulosti pre budúcnosť.

„Tvoje mesto Weset som osadil stromami, zeleňou, rákosím, kvetinami ...“

(K Amonovi zo Správy o činnosti Ramessa III.)

RNDr. Jozef Klinda

FOTOSÚŤAŽ

Na konci...

Koniec... ale aj začiatok môže evokovať tento idylický pohľad na zimnú krajinu, ktorý svojím fotoaparátom „uložil“ Ivan Farárik z Banskej Bystrice. Koniec dňa možno niekde na konci sveta, kde, ako sa zvykne hovoriť, dávajú lišky dobrú noc. Alebo začiatok... Začiatok chvíle, v ktorej začíname snívať. Začiatok noci, po ktorej na opačnej strane oblohy slnko opäť začne nový deň...

Ďakujeme všetkým, ktorí v minulom roku poslali fotografie do našej fotosúťaže. Bohužiaľ, nie všetky fotografie sa dostali na stránky Enviromagazínu. Fotosúťaž však pokračuje aj v tomto roku. Tešíme sa na vaše fotografie z koncov a začiatkov čohokoľvek, čo prináša život a čo obohacuje našu existenciu v tejto krajine a na tejto Zemi.

Vaša redakcia

